

CĂTĂLIN BORANGIC, *Seniorii războiului în lumea dacică. Elite militare din secolele II a. Chr.-II p. Chr. în spațiul carpato-dunărean*, Biblioteca Mvsei Apulensis, XXVI, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila – Alba Iulia, 2017, ISBN 978-606-654-254-8, 604 p, 59 pl.

Participant la numeroase conferințe naționale și internaționale, autor a șase cărți, din care trei ca singur autor, și a peste 50 de studii științifice primite cu interes de către specialiști, Cătălin Borangic reprezintă la ora actuală cea mai autorizată voce pe problema fenomenului militar din perioada clasică a Daciei Preromane. Lucrarea pe care o prezentăm în aceste rânduri reprezintă varianta extinsă a tezei de doctorat pe care autorul a susținut-o în anul 2017, în cadrul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București, sub îndrumarea dr. Valeriu Sirbu.

Volumul debutează cu un *Prolog* (p. 4-8) semnat de către Valeriu Sirbu în care se face o scurtă prezentare pe capitole a cărții, insistându-se asupra meritelor autorului dar și asupra dificultăților cu care acesta s-a confruntat pe parcursul redactării demersului, datorate în cea mai mare parte stadiului actual al cercetării.

Capitolului I este intitulat *Introducere și Contextualizare* (p. 9-48). Aici, Cătălin Borangic ne prezintă motivele ce au stat la baza alegerii temei, cele mai importante fiind absența unor studii dedicate fenomenului militar dacic în istoriografia românească dar și interesul personal pentru arheologia experimentală și reconstituirile istorice. După o succintă trecere în revistă a istoriografiei, urmează o prezentare a cadrului geografic și

cronologic al temei, la care se adaugă un subcapitol în care sunt enumerate și descrise pe scurt principalele evenimente politico-militare din nordul Peninsulei Balcanice din secolul II î.Hr. până la cucerirea romană.

Capitolul II, *Fenomenul militar în lumea geto-dacilor* (p. 48-213) tratează o gamă largă de subiecte. O primă temă căreia îi sunt dedicate mai multe subcapitole - destul de consistente de altfel - o reprezintă arhitectura militară: cetăți, fortificații liniare, turnuri locuință. Este abordată totodată chestiunea centrelor de putere. Autorul ne poartă într-un adevărat periplu prin diferitele regiuni ale Daciei preromane, scoțând în evidență atât elementele generale, comune, cât și particularitățile locale, pornind de la informațiile disponibile din literatura de specialitate. Analiza rezultată este per ansamblu una reușită; dincolo de descrierea unor fapte și situații arheologice, autorul abordează problema și din punct de vedere economic și social. Se creionează așadar destul de evident un tablou al societății geto-dacice, puternic ierarhizată, cu elite distanțate de masa oamenilor de rând nu doar economic, ci și topografic, cetățile sau centrele rezidențiale ocupând poziții dominante în raport cu zonele învecinate. Chestiunea așezărilor rurale care susțineau toată această infrastructură, tratată destul de succint (p. 122-126), ar fi meritat poate o discuție ceva mai largă; pe de altă parte trebuie să ținem cont că aceasta reprezintă o chestiune colaterală temei principale a volumului.

Cum era de așteptat, problema armamentului utilizat de către războinicii daci beneficiază de o discuție generoasă, subiectul fiind tratat, practic, aproape exhaustiv. Sunt discutate piese de echipament defensiv: armuri, coifuri, scuturi, ca de altfel și armamentul ofensiv: spade, săbii - *falx dacica*, pumnalele sica, cuțitele, lăncile și sulitețele, arcul cu săgeți, cosoare, topoare. Sunt luate în calcul, pe lângă descoperirile arheologice și izvoarele scrise, dar și iconografia, atât cea locală cât și cea de factură greco-romană. Experimentele practice făcute cu aceste arme permit lui Cătălin Borangic să ajungă la concluzii și observații interesante cu privire la modalitatea de producere, dar și legate de eficacitatea lor în luptă. Aceste chestiuni nu au mai fost abordate anterior în istoriografia românească. Chiar dacă acest tip de discuții prezintă un anumit grad de incertitudine și unele observații necesită a fi privite cu prudență, meritul autorului rămâne de a reuși să privească dincolo de descriptivismul arid, către oamenii și societatea din spatele obiectelor.

În ce privește paradoxul unor categorii de arme - spada de tip „celtic”, pumnalele sica sau coifurile, care nu mai sunt atestate arheologic de la finele secolului I î.Hr., deși sunt reprezentate masiv în iconografia romană, autorul consideră că acesta s-ar datora în principal ocultării descoperirilor funerare în spațiul geto-dacic după mijlocul secolului I î.Hr. La prima vedere explicația apare plauzibilă, și măcar în parte corectă. Pe de altă parte însă trebuie luat în calcul că aceste arme lipsesc din cetăți, dar

și din cele câteva morminte de secol I d.Hr., situație ce nu mai poate fi pusă doar pe seama stadiului actual al cercetărilor, astfel că problema rămâne în continuare deschisă. În ce privește chestiunea echipamentelor militare atribuite dacilor și atestate exclusiv iconografic - ne referim în speță la problema coifurilor rediate pe pedestalul Columnei - autorul apreciază în acest caz că „pare mai degrabă rațională că armele figurate copiază piese reale, aflate în panoplia dacilor” (p. 172-173). Apreciem și noi că este foarte posibil să fie așa - pe de altă parte credem că nu poate fi neglijată complet ipoteza conform căreia măcar o parte din modelele acestor coifuri reprezentate ar fi putut fi inspirate (și) din panoplia războinicilor parți cu care s-a confruntat Traian, judecând după unele analogii iconografice din spațiul oriental.

Capitolul al III-lea, intitulat *Războinici și societate* (p. 214-329) tratează problema statutului omului de arme în societatea lui. Sunt discutate probleme ce țin de statutul nobilimii, iconografia, bestiarul și tezaurele ca expresie materială a elitelor. Autorul abordează totodată problema identităților etno-culturale: traci, geți, daci. În acord cu tendințele dominante din istoriografia românească a ultimelor decenii, autorul vede în grupul arheologic Padea Panagiurski Kolonii (abreviat PPK) elitele ce au pus bazele regatului dac, dacă nu chiar dacii propriu-ziși. Într-un succint excurs sunt discutate populațiile scordiscilor și ale triballilor, urmate de patru subcapitole: primul dedicat regalității dacice, al doilea centrului de putere din sud-estul Transilvaniei, al treilea centrului de la Mala Kopanja (Ucraina), ultimul fiind un studiu de caz dedicat războinicilor de pe valea Mureșului Mijlociu.

Analiza propusă este reușită și echilibrată, autorul încercând să țină cont de multiplele puncte de vedere exprimate în literatura de specialitate. Din păcate, puținatatea izvoarelor istorice, dar mai ales documentația arheologică de multe ori lacunară, determină ca o parte dintre soluțiile și interpretările propuse de autor, deși bazate pe o solidă argumentație și o foarte bună logică istorică, să rămână deocamdată la stadiul de ipoteze.

În Capitolul IV, *Elitele militare* (p. 330-387), Cătălin Borangic încearcă să evidențieze, pe baza tuturor categoriilor de date disponibile, caracteristicile și statutul elitelor militare. Pe baza acestora sunt abordate probleme precum relația cu sacralul, ideologia militară a elitelor, autoritatea, dar și conceptul competiției. Conform autorului, societatea dacică ar fi împărțită în trei mari categorii: tarabostes (comandanți militari, lideri religioși), kometaii (războinici profesioniști), respectiv marea masă a oamenilor de rând. Considerăm la rândul nostru această ipoteză ca fiind bine argumentată; am mai adăuga că modelul social tripartit este de regăsit și la alte popoare ale Antichității, de pildă la unele neamuri celtice. Capitolul se încheie cu un studiu de caz dedicat aristocratului înmormântat în tumulii II din cadrul necropolei de la Cugir, în opinia autorului poate un rege sau dinast local de

dinaintea lui Burebista.

Intitulat *Războinici și zei* (p. 388 – 452), Capitolul V aduce în discuție o serie de interpretări foarte originale. Este discutată, relația elitelor războinice cu lumea sacrului, dar și problema „zeului tăcut al războiului”. La această chestiune, autorul se detașează net de opiniile exprimate anterior în istoriografie, propunând identificarea acestui zeu cu Apollo. Chiar dacă la prima vedere ipoteza poate părea speculativă, bazată pe dovezi indirecte, apreciem că merită a fi reținută.

Moartea lui Decebal și efectele războaielor daco-romane sunt discutate la finalul capitolului. Sinuciderea regelui este văzută de către Cătălin Borangic nu doar ca o simplă soluție de a scăpa umilinței prizonieratului, ci și ca posibilitate de refacere a conexiunea cu palierul divin într-un moment de mare cumpănă. Astfel, prin sacrificiul său, Decebal devine într-un fel „mesagerul pe care altădată tovarășii săi îl aruncau în lănci, cu misiunea de a se înfățișa zeilor” (p. 451).

Capitolul VI, intitulat *Considerații Finale* (p. 453-479), un rezumat al principalelor idei expuse, încheie practic demersul. Urmează un *Epilog* (p. 480), un foarte util *Glosar* de termeni (p. 481-487), un rezumat în limbă engleză (p. 488-501), urmate de *Bibliografie și Planșe*.

Per ansamblu, așa cum am arătat, capitolele și subcapitolele urmează o structură logică, iar studiile de caz și excursurile, bine alese, reușesc să aducă un plus de detalii. Credem totuși că ar fi fost mai indicat ca istoriografia întregii probleme să fi fost concentrată într-un singur capitol distinct, fiind astfel mult mai ușor de urmărit.

Remarcăm de asemenea calitatea grafică foarte bună a volumului; planșele și ilustrațiile sunt clare, ușor de urmărit. Inspirată este de asemenea introducerea și unor figuri în text, îndeosebi la finele unor capitole.

Bibliografia utilizată este masivă, arătând nu doar o erudiție vastă, ci și un excelent spirit de sinteză. Este adevărat că în cuprinsul volumului anumite subiecte sunt tratate inegal, dar într-o sinteză de mari proporții acest lucru este de neevitat. Față de multe dintre opiniile expuse în istoriografia deceniilor trecute autorul manifestă spirit critic, dar acesta este exprimat într-un limbaj moderat, academic, elegant.

Dincolo de incontestabilele calități științifice, lucrarea prezintă numeroase pasaje cu reale valențe literare. Stilul foarte atractiv determină ca textul să fie ușor de lecturat chiar și de către publicul mare, amintind pe alocuri de marile sinteze dedicate geto-dacilor scrise de autori precum Hadrian Daicoviciu sau Ioan Horațiu Crișan. Este adevărat că uneori mai apar exprimări tributare unui stil oral, nu întotdeauna potrivit, dar aceste inserții sporadice se pot explica tocmai prin dorința autorului de a ușura recepția ideilor și de către nespecialiști.

Fără îndoială una dintre cele mai reușite sinteze ale

ultimilor decenii, lucrarea lui Cătălin Borangic reușește să aducă un binevenit suflu cercetării perioadei clasice a Daciei preromane. Prin metodologia utilizată și prin ideile novatoare, lucrarea se detașează cu succes de locurile comune ale istoriografiei deceniilor trecute dar și de peisajul istoriografic contemporan. Mai mult, autorul evită tentația importului de modele teoretice prefabricate, preferând să își construiască propriul discurs pornind în primul rând de la realitățile arheologice din spațiul carpato-dunărean.

Din aceste toate motive recomandăm cu căldură lucrarea tuturor celor interesați, specialiști și pasionați deopotrivă.

ALEXANDRU BERZOVAN